

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, професора

Мармази Олександри Іванівни

на дисертацію

Васиньової Надії Сергіївни

«Розвиток теорії управління вищими навчальними закладами в Україні

(остання чверть XX – початок XXI століття)»,

представлену до захисту на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

зі спеціальності 13.00.06 – теорія і методика управління освітою

01 – Освіта / Педагогіка

Зміни ідеологічних орієнтирів нашого суспільства, що відбулися з утворенням незалежної української держави, історичні виклики XXI століття, глобальні та загальнонаціональні ідеї якості перетворюють вищу освіту у найважливішу сферу людської діяльності. Спрямування на якість неминуче вимагає докорінного поліпшення управління вищою освітою. Все це зумовлює критичне осмислення досягнутого, зосередження зусиль та ресурсів на вирішенні найбільш гострих проблем, які гальмують розвиток освітньої галузі.

До пріоритетних проблем, зазначених у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, належить низька ефективність управління закладами освіти, зокрема, – вищими. Оптимальність функціонування та розвитку закладів вищої освіти залежить від переосмислення, впорядкування й оновлення теоретичних, методологічних, методичних, технологічних основ управління, що передбачають вдосконалення організаційної структури закладу; створення ефективної моделі управління на ідеях демократії, гуманізму та людиноцентризму; розроблення та впровадження стратегії розвитку; формування інноваційного освітнього середовища. Водночас управління закладами вищої освіти залишається переважно традиційним, що зумовлено стереотипами й застарілими установками управлінського мислення, низьким рівнем інноваційної культури керівників. Зазначене перебуває в суперечності з реальністю та перешкоджає розвитку теорії управління закладами вищої освіти.

З огляду на вище зазначене, проблема виявлення генези й напрямів формування та розвитку теорії управління вищою освітою є актуальною, а звернення дисертантки до досліджуваного періоду (остання чверть XX – початок XXI ст.) – це час, коли відбулося відокремлення теорії управління закладів вищої освіти від інших складників теорії управління освітою, – доцільним. Від їх з'ясування залежить визначення напрямів подальшого розвитку теорії управління закладами вищої освіти та її вплив на якість вищої освіти.

Дисертантка вдало викрила та сформулювала основне протиріччя: між потребою у створенні цілісної історії розвитку теорії управління закладами вищої освіти в Україні та недостатнім рівнем вивченості зазначеної проблеми, (відсутністю наукових робіт, у яких аналізується понятійно-термінологічний апарат, закони, закономірності, принципи, правила, концепції теорії управління закладами вищої освіти, що свідчить про низький рівень розвитку науки

управління) (дис., стор. 15-16).

У даному контексті заслуговує на схвалення те, як послідовно та ретельно Васиньова Н. С. розгорнула вивчення історії розвитку теорії управління закладами вищої освіти в Україні останньої чверті XX – початку XXI ст., яке спрямовано на виявлення тенденцій розвитку, збереження кращих здобутків вітчизняної науки, вирішення сучасних актуальних завдань управління закладами вищої освіти.

Дисертація Васиньової Н. С. є складовою частиною комплексної науково-дослідної роботи кафедри публічної служби та управління навчальними й соціальними закладами Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Тему затверджено рішенням Вченої ради Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 6 від 02.11.2011 р.) й узгоджено рішенням Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 1 від 31.01.2012 р.).

Представлена робота виконана відповідно до вимог сучасних держаних документів, а саме: Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту», Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. тощо.

Науковий апарат дисертаційного дослідження (мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження, наукова новизна, практичне значення одержаних результатів), на нашу думку, в цілому визначено коректно й науково грамотно (дис., стор. 18-22).

Вдалою є структура дисертації, яка логічно, ґрунтовно, чітко відображає задум і концепцію проведеного дослідження. Враховано вимоги до оформлення дисертації, які затверджено наказом Міністерства освіти і науки «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017 року. Так, дисертація складається із титульного аркуша, анотації, змісту, переліку умовних позначень, основної частини (двох розділів та загальних висновків), списку використаних джерел і додатків.

У роботі розкрито зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями шляхом критичного аналізу з визначенням сутності наукової проблеми, висвітлено теоретико-методологічну основу дослідження.

Зазначимо, що достовірність отриманих результатів історико-педагогічного дослідження забезпечено всебічним та глибоким аналізом джерельної бази. Так, у процесі наукового пошуку вивчено нормативно-законодавчі акти, які регулювали систему освіти та управління нею в державі; опрацьовано філософську та історико-педагогічну літературу; монографії, дисертації, автореферати, навчальні посібники, інтернет-ресурси; матеріали наукових конференцій, збірники наукових праць; періодичні видання. У процесі наукового пошуку дисертантка зверталась до фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (м. Київ), наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (м. Харків), Луганської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Горького, наукової бібліотеки ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка».

Особливу виваженість здобувачка виявила у першому розділі дисертації, у якому розкрила теоретичні засади дослідження розвитку теорії управління вищими закладами освіти в Україні останньої чверті XX – початку XXI століття,

здійснила аналіз понятійно-категоріального апарату, чітко визнила власну позицію стосовно ключових понять. Науковим внеском Васицької Н. С. можна вважати уточнення сутності основних дефініцій дослідження «теорія», «управління», «теорія управління», «розвиток»; внутрішні та зовнішні чинники, які зумовлюють розвиток теорії управління вищими закладами освіти в Україні досліджуваного періоду (дис., пп. 1.2).

На підставі цілісного аналізу було розкрито структуру теорії управління вищими закладами освіти, яка визначається сукупністю основних компонентів цієї теорії та зв'язками між ними: мета, зміст, функції і методи управління, наукові підходи, принципи, закони й закономірності управління (дис., пп. 1.2). Здобувачка переконливо обґрунтувала критерії та показники теорії управління вищими закладами освіти в Україні, зокрема: спрямованість досліджень теорії управління вищими закладами освіти; склад науковців (носіїв, генераторів) з проблем управління вищими закладами освіти; кількість наукових праць з теорії управління вищими закладами освіти та форм відображення отриманої в результаті дослідження наукової інформації; інституційне оформлення наукової галузі; методологічні засади дослідження теорії управління вищими закладами освіти; форми організації пошуків, досліджень розвитку теорії управління вищими закладами освіти (дис., стор. 89-99). На цьому підґрунті доцільно визначено рівні аналізу й оцінки розвитку теорії управління вищими закладами освіти в Україні (дис., пп. 1.3).

У другому розділі дисертації чітко визначено передумови та чинники розвитку теорії управління вищим закладом освіти; обґрунтовано методiku періодизації розвитку теорії управління вищим закладом освіти; спираючись на систему критеріїв, проведено змістовний аналіз розвитку теорії управління вищим закладом освіти.

Так, Васицька Н. С. аргументовано називає 76 – 80-ті рр. XX ст. етапом розвитку теорії внутрішньошкільного управління та зародження теоретико-методологічних засад управління вищими закладами освіти; 90-ті рр. XX ст. – етапом переходу від теорії внутрішньошкільного управління до теорії освітнього менеджменту; 2001 – 2016 рр. XXI ст. – етапом систематизації й узагальнення теоретико-методологічних засад управління вищими закладами освіти в Україні та початком формування теорії управління всіма типами освітніх установ (дис., пп. 2.2).

Дисертантка слушно зазначає, що на розвиток теорії управління вищими закладами освіти значний вплив здійснило запровадження освітньо-кваліфікаційного рівня магістр за спеціальністю «Управління навчальним закладом» (2001 р.) та наукової спеціальності 13.00.06 – «Теорія і методика управління освітою» (2005 р.), за якою проводяться захисти дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора наук. Наслідком цих процесів стало стрімке збільшення кількості досліджень, спрямованих на обґрунтування теоретико-методологічних засад управління (дис., стор. 199). У дисертації визначено загальні тенденції розвитку теорії управління вищими навчальними закладами, а саме: розширення дослідницької тематики, збільшення кількості досліджень та науковців з проблематики, формування наукової інфраструктури,

посилення зв'язку зі світовою наукою, демократизація теорії управління (дис., стор. 230-231).

Отже, здобувачка удосконалила методика побудови періодизації досліджуваного явища; виокремлення етапів, особливостей та загальних тенденцій розвитку теорії управління вищим закладом освіти, що можна віднести до наукової новизни дослідження.

Зміст дослідження характеризується науковим стилем викладання.

Незаперечним є практичне значення результатів дисертаційної роботи, що полягає в отриманні науково-методичних матеріалів з управління закладами вищої освіти, які можуть використовуватись в практичній управлінській роботі керівників закладів освіти; представлені матеріали будуть корисними при укладанні підручників, словників, методичних рекомендацій з теорії й практики управління закладами вищої освіти; зроблені узагальнення можуть бути основою для подальших наукових розвідок у галузі теорії й практики управління закладами вищої освіти.

Вірогідність одержаних здобувачкою наукових результатів не викликає сумніву, оскільки вони цілком адекватні суті та конкретним завданням завдяки послідовній реалізації методологічних засад дисертації, системному використанню комплексу взаємопов'язаних методів дослідження та відповідній джерельній базі. Результати, одержані дисертанткою, переконливо представлено у висновках (дис., стор. 236-240).

Зазначимо, що матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на 4 міжнародних, 3 всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях. Результати та основні положення дисертаційної роботи висвітлено в 10 одноосібних публікаціях, з них – 5 статей у наукових фахових виданнях України, одна публікація – у зарубіжному періодичному виданні. Вони з достатньою повнотою відображають основні положення й висновки дисертації та цілком відповідають вимогам ДАК України.

Список використаних джерел налічує 488 найменувань. Дисертація має 11 додатків (надруковано окремим томом на 194 сторінках). Робота містить 8 рисунків і 22 таблиці для ущільнення та унаочнення інформації. Загальний обсяг дисертації – 488 сторінок.

На основі вивчення представленої роботи можна дійти висновку, що дисертація є самостійним і завершеним науковим педагогічним дослідженням. Зроблені здобувачкою теоретичні висновки і практичні рекомендації достатньо аргументовані, мають позитивне значення для розвитку педагогічної науки.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Васиньової Н. С., у контексті наукової дискусії висловлюємо деякі критичні судження та зауваження:

1. У вступі дисертації здобувачка слушно висуває протиріччя між потребою у створенні цілісної історії розвитку теорії управління закладами вищої освіти в Україні та недостатнім рівнем вивченості зазначеної проблеми, яка негативно позначається на процесі розвитку теорії управління закладами вищої освіти (дис., стор. 15-16). З огляду на це, бажано було б більш детально пояснити ступінь розв'язання даного протиріччя у процесі дослідницької роботи.

2. Важливою складовою дослідження є змістовий аналіз монографій та

підручників з досліджуваної проблеми, що подано у підрозділах 2.1, 2.3 дисертації та додатку Д. Зауважимо, що уявлення про дисертацію було б більш повним, якби у тексті було обґрунтовано, чому автор виокремлює та аналізує, той чи інший підручник або монографію саме цих науковців.

3. Попри досить вдале висвітлення методологічних засад дослідження розвитку теорії управління закладами вищої освіти в Україні, не зрозумілим є власне використання певних підходів дослідження, на які положення спирається автор та з якою метою (наприклад, зазначені на 19 стор. дисертації парадигмальний та системний підходи).

4. Важливою складовою розвитку теорії управління закладами вищої освіти в Україні є інтегрування із кращим світовим науковим досвідом. Вважаємо, що дисертаційна робота значно б виграла, якщо б було проаналізовано іноземні джерела з означеної проблематики.

Однак, вказані зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують теоретичного і практичного значення отриманих результатів.

Підсумовуючи вище зазначене, наголошуємо, що дисертаційне дослідження «Розвиток теорії управління вищими навчальними закладами в Україні (остання чверть ХХ - початок ХХІ століття)» за актуальністю, змістом, обсягом, повнотою викладу основних результатів у у авторефераті та наукових публікаціях відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567, а її автор Васиньова Надія Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.06 - теорія і методика управління освітою.

Офіційний опонент -

кандидат педагогічних наук, професор,

професор кафедри наукових основ управління

і психології Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

Мармаза О. І.

